

המכון
לחירות ואחריות

בית ספר לאודר
לממשל, דיפלומטיה
ואסטרטגיה

האמון במוסדות הפוליטיים בישראל נמצא בשפל

יוני 2024

אביה כפירי

מתמחה, המכון לחירות ואחריות

הצעה להפניה בשימוש ביבליוגרפי:

כפירי, אביה. 2024. "האמון במוסדות הפוליטיים בישראל נמצא בשפל". סקרי המכון לחירות ואחריות, אוניברסיטת רייכמן.

אמון הציבור במוסדות השלטוניים הוא בעל חשיבות מכרעת בדמוקרטיה. הוא מבטא את עקרון האחריות, הייצוגיות וההיענות של נבחר הציבור ומוסדותיהם והוא מרכיב חשוב לתפקודו ולשרידותו של המשטר הדמוקרטי לאורך זמן. נכון למרץ 2024, אמון הציבור הישראלי במוסדות השלטוניים נמצא בשפל המדרגה.

בסקר שנערך על ידי המכון לחירות ואחריות באוניברסיטת רייכמן, נמצא כי רק 15% מהנשאלים מביעים אמון בממשלה ובכנסת (בינואר 2024 הגיע מדד האמון בממשלה ובכנסת לדרגה נמוכה עוד יותר של 12%). מדובר במגמת ירידה מסקרים שערכנו באפריל 2022 (19%) וינואר 2023 (20%). ייתכן שאירועי ה-7 באוקטובר ופרוץ המלחמה בעזה, יחד עם קידום הרפורמה המשפטית במהלך 2023, גרמו לירידה נוספת במידת האמון הנמוכה גם כך. עם זאת, ניתן לראות כי לא מדובר בגזרת גורל. ממדד הדמוקרטיה של המכון הישראלי לדמוקרטיה עולה כי שיא האמון במוסדות הפוליטיים (הכנסת והממשלה) נמדד בשני העשורים האחרונים ב-2012, אז הביעו אמון במוסדות הללו¹.

מעיון בנתוני הגל השביעי של סקר ה-World Value Survey² עולה כי רמות האמון במוסדות הפוליטיים בישראל נמוכות באופן משמעותי גם בהשוואה למדינות מערביות אחרות: גרמניה (45%), ארה"ב (24%) ובריטניה (27%) למשל. גם בהשוואה לכלל מדינות ה-OECD שיש עליהן מידע בסקר (36%), שיעור האמון במוסדות הפוליטיים בישראל הוא נמוך. עם זאת גם במדינות אלו חלה מגמת ירידה דומה ברמות האמון לאורך השנים. אירועים דרמטיים גורמים לתמורות באמון הציבור: כך היה בעת משבר הקורונה העולמי ובעת המלחמה בין אוקראינה לרוסיה למשל³.

הנתון לגבי מידת האמון הכללי בישראל מכסה על הבדלים בין קבוצות הזדהות פוליטיים-אידיאולוגיים. כך למשל, 12% בממוצע מתומכי הימין הביעו בתקופת ממשלת השינוי (אפריל 2022 - דצמבר 2022), לעומת 21% מתומכי המרכז ו-19% מתומכי השמאל. לעומת זאת, לאחר שהתחלפה הממשלה שיעור האמון בקרב תומכי הימין קפץ ל-31% בממוצע (בין ינואר 2022 לספטמבר 2023), לעומת האמון בקרב תומכי המרכז שצנח ל-9% ובקרב תומכי השמאל ל-5% בלבד. מכאן ניתן ללמוד כי מידות האמון מושפעות גם מזהות המפלגות המרכיבות את הקואליציה באותה התקופה. יחד עם זאת, כפי שראינו, מגמת הירידה באמון הכללי מלמדת על דפוס שחוצה מחנות פוליטיים.

¹ <https://www.idi.org.il/articles/47360>

² <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSOnline.jsp>

³ <https://www.eurofound.europa.eu/en/news/2022/trust-institutions-continues-fall-eu-despite-declining-unemployment-and-phasing-out>

יש לציין כי מידות האמון הנמוכות במוסדות הפוליטיים (הממשלה והכנסת) נבדלות באופן משמעותי מאמון במוסדות אחרים. למשל האמון ברשויות אכיפת החוק גבוה באופן משמעותי מהאמון במוסדות הפוליטיים כך באותו סקר של המכון לחירות ואחריות נמצא כי 39% מאמינים ברשויות אכיפת החוק (המשטרה, בית המשפט העליון, היועצת המשפטית לממשלה והפרקליטות). במדד הזה רואים בישראל דווקא עלייה קטנה בהשוואה לינואר 2023. מנתונים אחרים של המכון הישראלי לדמוקרטיה עולה כי המוסד שזוכה למידות האמון הגבוהות ביותר בישראל הוא צה"ל: מעל 80% אמון שנשמר גם לאחר פרוץ המלחמה באוקטובר⁴. מידת האמון הגבוהה בצה"ל משקפת את תפישות הציבור הישראלי שרואה בצה"ל את "צבא העם" אשר נמצא בקונצנזוס של הישראליות.

אז מה משפיע על מידות האמון מעבר לזהות הפוליטית? ראשית, הערכת התפקוד של אותם מוסדות. ככל שאנשים תופסים את הממשלה כמתפקדת יותר טוב כך הם מאמינים בה יותר. המשברים שהוזכרו מעמידים בסימן שאלה את תפקוד המוסדות ולכן רואים סביבם מידות נמוכות יותר של אמון. בנוסף, במחקר שנעשה בארה"ב מצאו כי אנשים שתופסים את הממשלה כלא יעילה ומסורבלת, לא מתפקדת, מושחתת ושהייתה להם חוויה אישית לא טובה עם הרשויות נוטים להביע חוסר אמון. לעומת זאת, לקיחת אחריות מצד הממשלה, פתרון בעיות בעלות משקל, התנהלות יעילה ושיפור השקיפות יכולים להעלות את מידות האמון לפי המחקר⁵.

כאמור, לאמון הציבור חשיבות מכרעת בתפקודן התקין של דמוקרטיה. אחד העקרונות החשובים בדמוקרטיה הוא האחריותיות: הרעיון שנבחרי הציבור ומוסדות השלטון מחויבים לאזרחים בין אם בצורת הענקת שירות או במחויבות לקבלת החלטות הפועלת לטובתם. עקרון זה נשען על האמון שהאזרחים נותנים לנבחרים ולמוסדות. פגיעה באמון משמעותה גם פגיעה בעקרון הייצוגיות הדמוקרטי: אם האזרחים לא יביעו אמון במוסדות הנבחרים ובנבחרי הציבור ולא יחשבו שהם פועלים באחריותיות הם גם יחושו שהם לא מייצגים אותם. הדבר עלול לערער את אותה מערכת יחסים עדינה, שמבטיחה את המשך פעילותם התקינה של אותם מוסדות.

אמון נמוך במוסדות הפוליטיים לאורך זמן יכול להביא לניתוק של האזרחים מהמדינה. ראשית, ההשתתפות הפוליטית של האזרחים בצורה של הצבעה בבחירות או השתתפות ופעילויות אחרות עלולה לרדת. בטווח הארוך חוסר האמון יכול להביא לאי ציות לחוק והתנערות מחובות אזרחיות אחרות כמו תשלום מיסים, התגייסות לצבא ולמילואים, והתגייסות ליוזמות חשובות אחרות מצד המדינה.

⁴ <https://www.idi.org.il/articles/51144>

⁵ <https://ourpublicservice.org/wp-content/uploads/2022/03/Trust-in-Government.pdf>

המכון
לחירות ואחריות

בית ספר לאודר
לממשל, דיפלומטיה
ואסטרטגיה

אוניברסיטת
רייכמן

תופעה נוספת שמתפתחת בישראל כתוצאה מחוסר האמון בממשלה לאורך שנים היא מציאת פתרונות יצירתיים, עוקפי סמכות, כגון קשרים אישיים, מתן שוחד ועוד⁶. מובן שמי שנפגע מכך במידה הרבה ביותר הם אותם אזרחים חלשים, שאינם יכולים לתמרן את המערכת לטובתם, או שאין בכוחם להסתמך על אמצעים חלופיים ויקרים יותר מלבד המדינה ומוסדותיה.

אם כך, מה ניתן לעשות כדי להגביר את מידת האמון של הציבור באותם מוסדות? האם צריך לגבש תוכנית ארוכת טווח, מעין תוכנית שיקום לשיפור התדמית? או שמא נדרשים צעדים החלטיים ומיידיים כדי להשיג את התוצאה הרצויה? האם ישנה תוצאה כזו בכלל, או שגם כאן הדעות חלוקות? ומי מחליט? שאלות רבות אלו, ראוי שיישאלו וייענו על ידי אותם נבחרי ציבור, שאמורים לעבוד למען הציבור. שכן, הם חייבים את מעמדם לאותו קהל בוחרים...

⁶ <https://theliberal.co.il/trust-relations>